

Poortmanjaar 2020

Dit jaar is het precies een halve eeuw geleden dat de filosoof en theosoof Johannes Jacobus Poortman overleed. Velen zullen hem kennen als de vader van het "Hylisch Pluralisme" of de meervoudigheid van de stof. Als hommage aan deze grote man houden we dit jaar een Poortmanjaar, waarin we hem in onze nieuwsbrieven zullen presenteren en een aantal excerpten uit zijn werk zullen publiceren.

Teksten van zijn hand zullen verbatim worden gepubliceerd behoudens, waar nodig, enige actualisering van de spelling.

Wie is Professor Poortman?

Johannes Jacobus Poortman (1896-1970) werd als zoon van Johannes Jacobus Poortman (1854-1925) en Adriana Petronella Hoorweg (1855-1932) geboren in Rotterdam op 26/4/1896. Zijn gezondheid is heel zwak en zijn vader, een zakenman in granen, zorgt dat hij zijn leven lang van een financiële onafhankelijkheid kan genieten, zodat hij zich aan zijn studie kan wijden, zonder zich met het inkomen te moeten inlaten.

In 1915 wordt hij lid van de Theosofische Vereniging en lid van de Doopsgezinde Gemeente.

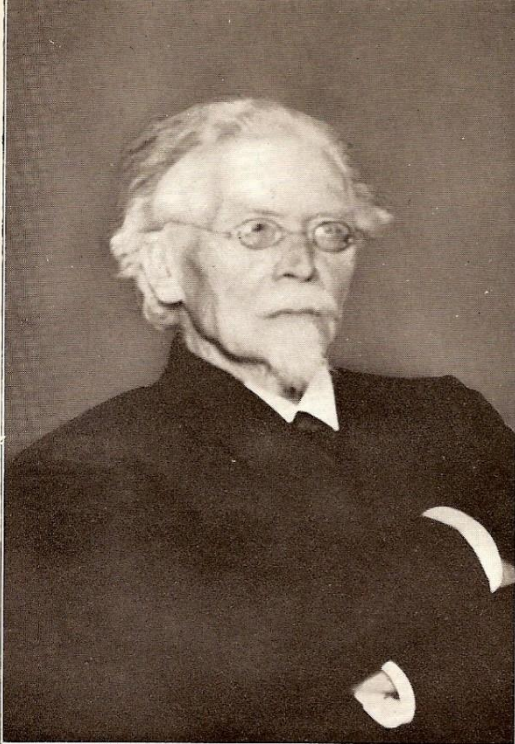
In 1917-1918 studeert hij wijsbegeerte onder leiding van Prof. Robert Casimir. Van 1918 tot 1922 studeert hij filosofie en psychologie onder Prof. Gerardus Heymans aan de Universiteit te Groningen, alwaar hij in 1919 zijn Licentiaat behaalt.

In 1920-1921 is Poortman voorzitter van de Groningse Vereniging voor Wijsbegeerte en Secretaris van de Faculteitsvereniging van Letteren en Wijsbegeerte. In dat jaar begint hij met zijn steekkaarten van de bibliografie der wijsbegeerte.

In 1923 wordt hij bestuurslid van de Haagse Vereniging voor Wijsbegeerte. In 1924 wordt hij lid van de Vrij-Katholieke Kerk.

Prof. Heymans, die zelf onder invloed stond van Gustav Theodor Fechner, de vader van de Psychofysica, zal Poortman sterk beïnvloeden, hoewel deze zich gedeeltelijk van Heymans' visies distantieert.

Gerardus Heymans

Toen Prof. Heymans in 1925 met pensioen ging, werd hij opgevolgd door Prof. Leo Polak, een andere leerling van Heymans.

Deze kon geen vrede nemen met de poging van Poortman om het paranormale element in de filosofie te integreren en weigerde Poortmans "Tweeërlei subjectiviteit" als doctoraalscriptie te aanvaarden. Daarom promoveerde Poortman pas vele jaren later.

In 1928-1929 heeft hij achtereenvolgens colleges gevolgd aan de universiteit van Hamburg bij Cassirer, Stern, Görland, en anderen. In 1929-1930 volgt hij colleges in Parijs aan de Sorbonne en het Institut Catholique.

In 1930 volgt hij in het zomersemester colleges in Genève en neemt deel aan het Filosofisch Congres in Oxford.

In 1932 onderzoek en publicaties inzake genealogie. Van 1932 tot 1938 is hij lid van de Raad van Bestuur van de Nederlandse Society for Psychical Research, waarvan hij in 1920 medeoprichter zou zijn (dit gegeven zou moeten worden geverifieerd!). Deze vereniging was opgericht naar het model van de SPR in Londen, de SPR in Amerika en het Institut Métapsychique in Parijs. Het is ook in die periode dat in Nederland, als een der eerste landen ter wereld, de parapsychologie vaste voet krijgt aan de universiteit. Prof. Dietz geeft in 1932 colleges in Leiden en Prof. Tenhaeff in 1933 in Utrecht.

In 1935-36 is hij Research Fellow in Philosophy in het Harvard College, Cambridge, Massachusetts.

Van 1938 tot 1959 is hij mederedacteur van Theosofia, tijdschrift van de Theosofische Vereniging, Nederlandse Afdeling. In 1936 wordt hij archivaris van het in te richten Archief van de Theosofische Vereniging Nederlandse Afdeling. In 1937 doet hij een oproep aan alle theosofische loges in Nederland om fotomateriaal en documenten op te zenden.

Vanaf 1937 Secretaris van de Kommissie tot inrichting van een archief van de Nederlandse Diocese van de Vrij-Katholieke kerk. Hij is overigens de eerste die opmerkt dat de Vrij-Katholieke Kerk een verzoeningsbrug kan vormen tussen de Katholieke en de Protestantse godsdienst.

In 1937 volgt hij nog colleges in Wenen. Op 15/11/1937 viert de Oostenrijkse Afdeling der Theosofische Vereniging haar 25 jarig bestaan. Poortman is aanwezig en brengt de gelukwensen over van de Nederlandse Afdeling. 1937-1938 Secretaris van de redactie van het Tijdschrift voor parapsychologie.

Van 1938 tot 1959 is hij Bibliothecaris van de Theosofische Vereniging Nederlandse Afdeling.

Na zijn ontslag als Bibliothecaris helpt hij nog mee bij de redactie van het tweede supplement van de catalogus der bibliotheek. Hij stuurde eveneens zo nu en dan nog een boek op voor de collectie.

Van 1939 tot 1943 is hij bestuurslid van de Vrij-Katholieke Gemeente in Den Haag en de Stichting Sint Albaans Kerkgebouw.

Van 1941 tot 1944 doet hij biografische en bibliografische onderzoeken voor zijn Repertorium der Nederlandse Wijsbegeerte.

Op 30 juli 1941 trouwt hij met Dra. A.W.D. Smelt, dochter van Ds. H. Smelt, Nederlands Hervormd predikant te Druten.

In 1942 richt hij met Prof. Dr. F. Sassen de Nederlandse Wijsgerige Verzameling, als onderdeel van de Amsterdamse Universiteitsbibliotheek.

1949 Doctoraal examen op Tweeërlei Subjectiviteit, bij H.J. Pos en H.M.J. Oldewelt, aan de Universiteit van Amsterdam.

Van 1944 tot 1950 is Poortman mederedacteur van de Winkler Prins Encyclopedie voor de 6de editie, als redacteur van de wijsgerige rubriek.

Van 1945 tot 1953 was Poortman privaatdocent in *de kennis-theoretische grondslagen der metafysica* aan de Universiteit van Leiden.

Op 30 november 1954 verkreeg hij zijn Doctoraat in de Letteren en Wijsbegeerte op *Ochêma I*, aan de Universiteit van Amsterdam, bij H.J. Pos.

7 Oktober 1946 in Leiden, Academisch oratie ter aanvaarding van zijn ambt als docent over *De mogelijkheid van de metafysica*.

Van 1954 tot 1968 was Poortman bestuurslid van het Nederlands Theosofisch Research Centrum. In 1963 telt het Centrum volgende groepen:

Een historische groep
o.l.v. W.C. Burger
Een groep "Oude Mysteriën"
o.l.v. Ir. B. Wouters
Een groep "Theosofie en Natuurkunde" (vroeger "atoomleer"),
o.l.v. Ir. H.E. Ch. Poortman
Een medische groep o.l.v. Dr. J.G. Haas

In 1968 wordt het Nederlands Theosofisch Research Centrum door haar eigen bestuur opgeheven, wegens gebrek aan begrip en daadwerkelijke steun van de Theosofische Vereniging voor haar streven naar "gemeenschappelijke verantwoording". Het saldo van de kas van het Centrum wordt aan de Vereniging overgemaakt.

Reeds voor de eerste wereldoorlog was op het Theosofisch Congres in Budapest voorgesteld een internationale wetenschappelijke instelling in het leven te roepen, dat zou gebaseerd zijn op de theosofische principes.

In 1925 op het Stercongres te Ommen, dat vanaf dit jaar geregeld door Poortman werden bezocht werd definitief beslist een Theosofische Werelduniversiteit op te richten. Er zouden in vele landen dergelijke universiteiten worden opgericht maar in de 1ste plaats in Adyar, Sidney en Nederland.

Deze universiteiten zouden volledig ondogmatisch zijn en aan geen enkele leer onderworpen.

In 1927 werd J.J.Poortman reeds bestuurslid van de Nederlandse Associatie voor de Theosofische Werelduniversiteit. Zoals we weten, is de Universiteit er nooit echt gekomen.

Rond 1920 werd nochtans gestart met de voorbereidende leergangen: "Intusschen is opgericht "Het Nederlandsch Ashrama", waarvan voortaan de leergangen en conferenties, door de Nederlandsche Associatie voor de Theosophische Werelduniversiteit te organiseren", zullen uitgaan.

Dit ashrama is dus op te vatten als een theosofische academie in Nederland gesticht ter voorbereiding van de (internationale) Theosophische Werelduniversiteit," De Nederlandse Associatie voor de Theosofische Werelduniversiteit was zelf aangesloten bij de Broederschapsfederatie,

die in 1918 werd opgericht "met het doel de geestelijke stromingen van dezen tijd, die, ieder op eigen manier, de broederschap onder de mensen trachten te bevorderen, met elkaar in contact te brengen, opdat ze elkaar beter leeren waardeeren en zooveel mogelijk samenwerken voor het bereiken van haar gemeenschappelijke doel. (...)alle mensen als broeders te beschouwen en er naar te streven ons denken, voelen en handelen daarmee in overeenstemming te brengen."

Gustav Theodor Fechner

Op 12 juni 1929 wordt door de Nederlandsche Associatie voor de Theosofische Werelduniversiteit in samenwerking met de Amsterdamse Studentenvereniging (Natuur Philosophische Faculteit) en de Technologische Faculteiten in Nederland een reeks van drie lezingen gehouden door de Indiase geleerde Prof. Dr. Sir Jagadis Chandra Bose over zijn wereldschokkende experimenten.

In 1932 is het Theosophical World University Quarterly Bulletin haar vierde jaargang ingegaan.

Later werd ook het voorbereidend Lyceum opgericht.

Dit werd overigens in 1941 door de bezetter opgeheven. In 1949 is er sprake van obligaties van de Nederlands Indische Afdeling der Theosofische Werelduniversiteit.

Na de oorlog werd gezocht naar mogelijkheden om het werk weer te hervatten en aldus werd op 30 mei 1956 de Stichting Proklos opgericht. Technisch gebeurde dit door een statutenwijziging van de stichting "Het Theosofisch Lyceum in Naerdinlant", die voor de oorlog het Theosofisch Lyceum Drafnā heeft beheerd.

De statutaire bedoeling van de Stichting Proklos was, "het bevorderen van onderwijs en opvoeding, speciaal in de geest van de theosofie".

Twee jaar later, op 30 mei 1958, werd de Stichting Proklos, bij Koninklijk Besluit "aangewezen als bevoegd om aan de Rijksuniversiteit te Leiden, een bijzondere leerstoel te vestigen, opdat door de daarvoor te benoemen hoogleraar onderwijs zal worden gegeven in de metafysica in de geest van de Theosofie".

De eerste hoogleraar die deze leerstoel bezette, was dus Prof. Dr. J.J. Poortman, van 1958 tot hij in 1966 moest aftreden i.f.v. de maximumleeftijd van 70 jaar. Bij zijn aanvaarding gaf hij de Academische Oratie de *wijsgerige projectie*.

Hij werd opgevolgd door Prof. Dr.

Hein Dubbink (1910-2001).

Deze ging op rust in 1975 en werd op zijn beurt opgevolgd door Prof. Dr. Wim Van Vledder.

Toen deze in 2000 met pensioen ging, was de leerstoel enkele jaren onbezet, maar deze leemte werd opgevuld door de benoeming van Prof. Dr. Hans Gerding van 2004 tot 2013, die, ook wegens de wettelijke maximumleeftijd moest aftreden. Daarna werd geen geschikte opvolger voor de leerstoel meer gevonden.

Poortman overleed op 21 december 1970 in Den Haag. Zijn werk, in het bijzonder wat betreft *het Hylisch Pluralisme* is klassiek geworden.

(uit: Christian Vandekerckhove: Johannes Jacobus Poortman, het Hylisch Pluralisme en de Multicorporaliteit als mogelijk epistemologisch sluitstuk in de kloof tussen Wetenschap en Religie en tussen de Religies onderling. Proefschrift aan de Faculteit voor Vergelijkende Godsdienstwetenschappen, Wilrijk, Academiejaar 2005-2006.)

